

Considerații privind activitatea „slujitorilor condeiului” și semnificația prezenței lor în arealul Țării Românești în evul de mijloc și la începutul epocii moderne

CONSTANTIN BĂLAN

Interesul manifestat în istoriografia română modernă și cu deosebire în cea contemporană pentru cercetarea și publicarea surselor din trecutul poporului nostru a deschis treptat noi perspective asupra activității scriitorilor de acte, a copiștilor de manuscrise, celor ce și-au vădit priceperea în sfera tiparului, a învățămîntului, pe tărîmul artelor, ca și în domeniul epigrafiei.

Deși, de la Alexandru Odobescu și pleiada de cărturari laici și clerici care și-au îndreptat atenția asupra acestor domenii din a doua jumătate a secolului trecut și pînă la afirmarea lui Nicolae Iorga se succedaseră doar cîteva decenii de investigații, cu rezultate ce așteptau să fie încă valorificate, ilustrul savant a putut intui semnificația avută de o „istorie a țării prin cei mici”¹. Căci imensul mozaic de date și fapte înregistrate prin „pana” acelor „oameni de condei”², cum tot el îi numise pe slujitorii scrisului ridicați din pături mai largi ale populației, putea contribui la întregirea relațiilor încorporate în izvoarele narrative, în bună măsură opere ale unora din fruntașii marii boierimi.

Fără a urmări să evidențiem aici contribuțiile bibliografice ale atîtor cercetători laici și clerici, la dezvăluirea prezenței „slujitorilor condeiului” în spațiul românesc, din care unele deosebit de valoroase prin caracterul lor monografic sau sintetizator³, vom încerca să prospectăm mai întii sub aspect cantitativ datele din cîteva categorii de izvoare, care ne permit să înregistrăm existența și activitatea acestor pisari și caligrafi și totodată să putem mai lesne înțelege procesul afirmării lor în timp și spațiu, pe coordonate tot mai largi.

Privirea statistică, de caracter orientativ, pe care am întreprins-o, pe baza documentelor interne, atîtea cît ne sînt cunoscute din perioada de după întemeierea Țării Românești și pînă la 1525, vădește că cele 553 de acte sînt semnate de 105 scriitori, în marea lor majoritate *grămăticici și logofeți ai can-*

¹ N. Iorga, *Istoria țerii prin cei mici*, în „Revista istorică”, VII (1921), nr. 1–3, p. 26. Vezi și Ilie Corfuz, *Însemnări de demult*, Iași 1975, p. VII.

² N. Iorga, *Știri despre Axintie Uricariului*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice”, seria III-a, tom. XVI (1934–1935), p. 25.

³ Avem în vedere, de pildă, următoarele lucrări: G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, București, 1958 și *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol. IV, 1633–1639, București, 1981, și vol. V, 1640–1644, București, 1985 (în continuare se va cita *Catalogul...*).

celariilor domnești, din capitalele de la Argeș, Tîrgoviște și București, dar și alte sedii itinerante, precum și de doi dregători (un clucer și un comis) și un preot ⁴.

Acest raport va cunoaște în timp modificări, ca urmare a înmulțirii tranzacțiilor încheiate direct între părți și mai ales în plan local, ceea ce avea să conducă, din mijlocul secolului al XVII-lea, la creșterea apreciabilă a numărului scriitorilor de zapise, laici și clerici, în toate ținuturile țării, depășind, firește, pe cel al grămăticilor din reședințele de scaun. Începînd încă din domnia lui Mihai Viteazul, se poate constata că în rîndul pisarilor celor 318 *documente* emise din octombrie 1593 și pînă în septembrie 1600 — și anume 101 *persoane* — pe lângă cei aproximativ 83 de *dieci și logofeți*, alți în jur de 1/5 din totalul relevat sînt scriitori a circa 20 de zapise, între ei aflîndu-se preoți și dregători locali, din afara cancelariei domnești ⁵. De aceea nu poate surprinde faptul că alături de numele unor renumiți logofeți, cum erau Badea, Filos, Mihai ⁶ ș. a., pornind din vremea lui Mircea cel Bătrîn și pînă la Teodosie Rudeanu, cărturarul sfetnic al „voievodului Unirii”, ni se dezvăluie atîtea altele, ce amintesc de clerici și urmași ai acestora, de slujbași ai administrației țării, de grămălici, aparținînd în bună măsură lumii rurale ⁷.

Și mai concludentă — sub acest aspect — ne apare situația din actele următoarelor decenii. Referindu-ne în special la prima parte a domniei lui Matei Basarab, și anume la anii 1633—1644, se poate lesne observa că din totalul de 3105 *documente* și regeste înregistrate în Cataloagele alcătuite sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului, aproximativ 1750 *sînt zapise*, în timp ce cărțile domnești, ale boierilor divaniți și ale înalților ierarhi se situează în jurul a 1350 de *înscrișuri*. Toate acestea sînt semnate de peste 500 de pisari, mai precis, de 195 *grămălici și logofeți*, 132 de *clerici*, 56 de *alți dîjferiți dregători*, de 8 *slujitori*, de 5 *dascăli* și de cîte 2 *slujbași și negustori*, 102 fiind iscălite de alți slujitori ai condeului, ce nu au nominalizat atribuția ⁸. Din statistica întreprinsă aici rezultă de asemenea că doar circa o treime din actele redactate de cei 195 de grămălici provin din cancelaria voievodului Matei Basarab ⁹.

Fără a ne cantona expunerea doar de aspectele cantitative ale prezenței „oamenilor de condei” pe tărîmul scrisului, trebuie totuși amintit că din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și pînă către sfîrșitul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1714) — după cum rezultă din cercetarea efectuată pe materiale documentare din județele istorice Săcuieni, Buzău, Rîmnicu Sărat și Ilfov, tranzacțiile de vînzare, cumpărare, împrumuturi, zalogiri ș. a. cresc con-

⁴ Vezi informațiile din documentele cuprinse în *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. I, 1247—1500, București, 1966 și vol. II, București, 1972 (în continuare se va cita *D.R.H.*, B.).

⁵ *Ibidem*, vol. XI, 1593—1600, Domnia lui Mihai Viteazul, București, 1975.

⁶ *Ibidem*, vol. I (sub voce).

⁷ *Ibidem*, vol. XI; avem în vedere pisarii din Balaci, Boari, Crețești, Foești, Fundeni, Ivănești, Orbeasca, Orești, Seșciori, Zorești (sub voce). Pentru Ivănaș logofătul, fiul popii Dragul, vezi *ibidem*, p. 5—6; pentru Voico logofătul, fiul lui Fiera logofătul vezi *ibidem*, p. 71—72 ș.a.

⁸ Statistică efectuată după *Catalogul...*, vol. IV și V.

⁹ *Ibidem*.

siderabil în comparație cu vremea lui Matei Basarab¹⁰. De aceea, documentele elaborate în cadrul cancelariei domnești, ca și zapisele redactate în mediul local de către grămăticii și logofeții din centrele de la București sau Tîrgoviște sînt mai rar întîlnite în spațiul județelor menționate. Și aceasta în pofida dezvoltării pe care a cunoscut-o, spre pildă, în domnia voievodului Brâncoveanu activitatea cancelariei și a sfatului domnesc în viața internă sau în ceea ce privește relațiile externe.

Prezența tot mai vie și în număr mereu sporit, de la o etapă la alta, a slujitorilor condeiului ridicăți din mijlocul populației active — dregători, slujbași, fruntași ai breslelor militare ș. a., din întregul areal al țării și în chip deosebit din cadrul celor peste 20 de centre urbane și tirguri, nu este întimplătoare. Ea se corelează cu schimbările produse în structurile societății de la sud de Carpați și nord de Dunăre, în împrejurările politice ale vremii, a deschiderilor acesteia către activități economice și de comerț și, fără îndoială, a evoluției de pe tărîmul culturii, marcînd stadiul depășirii vechilor tipare bizantino-slave, în condițiile căii străbătute neîntrerupt de lumea medievală românească spre modernitate. Dacă procesele aici relevate explică în mare măsură prezența a tot mai mulți locuitori și dinafara cinului preoțesc sau al logofeților localnici, în sfera scrisului, socotim a fi totuși utilă o privire, fie și sumară, către acești ultimi slujitori ai condeiului menționați acum.

Deci, în legătură cu logofeții se impune din capul locului precizarea că, spre deosebire de alte categorii de dregători sau slujitori domnești, care au cunoscut ascensiunea în diferite funcțiuni, ei și-au închinat viața în special acestei profesiuni, lucrînd uneori cu mîna „tremurîndă de bătrînețe”¹¹, cum relevase odinioară distinsul ierarh cărturar, Matei al Mirelor. De aceea, mențiuni de felul „logofătul cel bătrîn” sînt prezentate în actele vremii¹². Prin activitatea depusă fie în cancelaria domnească, în cele ale centrelor administrației teritoriale, județene sau îndeplinind slujba de logofăt pe lîngă mari demnitari¹³, căpitani¹⁴, vameși¹⁵ ș. a. mulți dintre aceștia s-au putut afirma între contemporanii lor, în chip deosebit, dacă avem în vedere pe Stoica

¹⁰ Date ce rezultă din investigația noastră nu numai asupra județelor amintite, ci a informației privind toate ținuturile țării, cum se constată din documentele existente în fondurile păstrate la Arhivele Statului din București. La acestea se adaugă cercetarea pe care am efectuat-o și asupra unui mare număr de studii monografice de localități și monumente reproducînd surse documentare.

¹¹ Însemnare făcută de egumenul Mănăstirii Dealu pe copia din 1620 a unui evangheliar (C. Bălan, *Le Monastere de Dealu*, ed. II, București, 1968, p. 31.

¹² Vezi, spre exemplu, relația despre Ivan logofătul cel Bătrîn din Orașul de Flori. (*D.R.H.*, B. vol. XI, p. 95, 104, 105 ș.a.)

¹³ Un Bălan logofăt, de la cel clucer, scrie un zăpis pentru o vînzare la Jideni, județul Slam Rîmnic, la 15 decembrie 1698. (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Rîmnicu Sărat, II/62). La 21 iunie 1680 este atestat un Pavel, logofăt la Dumitrașcu vel paharnic Otetelișanu. (Ibidem, colecția Otetelișanu, II/73).

¹⁴ În martie 1642, Voinia logofătul, copil din casa lui Dumitrașcu, căpitan de Spineni, semna zăpisul vînzării de moșie la Dervești. *Catalogul...*, vol. V, p. 281, nr. 631). Un Iou logofăt ot Constantin căpitan figurează în zăpisul pentru Horjănești-Slam Rîmnic, la 11 august 1705. (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Rîmnicu Sărat, X/26).

¹⁵ În această activitate este cunoscut, spre pildă, un Mihalache logofăt al vameșului de la Focșani, alcătuitorul zăpisului din 6 martie 1686 pentru Virteșcoiu — Slam Rîmnic. (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Rîmnicu Sărat, III/12).

Ludescu, cronicarul, omul de casă al Cantacuzinilor¹⁶ sau pe „pisarul leșesc” al lui Constantin Brâncoveanu și anume pe Andrei Wolff. Acesta putea interveni pe lângă voievod pentru scoaterea din categoria dărăbanților și a vistiernicilor, a unor cetăși militari din satele Roteni și Ulești, care nu mai aveau „putere” să-și poarte birul, așa cum consemna un Isar logofătul, fără a omite să arate și răsplata oferită de ei binefăcătorului lor¹⁷.

Alții, de pildă Mihai Coștescu logofătul, avea să îndeplinească temporar, spre hotarele de sud-est ale țării, atribuții mai puțin cunoscute în sfera lor de activitate. Astfel el fusese numit și ispravnic cu moșiile celor fugari din județul Râmnicu Sărat. În această calitate va așeza la Pestreni, „pe lângă hotarul turcesc”, la 1687, fără obligații de bir, pe moșnenii Iancu Tulseanu și frații lui veniți din ținutul Brăilei¹⁸.

O privire de ansamblu asupra documentelor din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea și din perioada ce a urmat, vădește amplitudinea procesului afirmării scriitorilor de acte în zone de mai intensă viață economică și de producție sau aflate în preajma culoarelor de legătură ale Țării Românești cu Moldova și Transilvania. Sondaj efectuat de exemplu asupra vânzărilor și cumpărăturilor în așezări viticole, ca aceea a Verneștilor Buzăului, dezvăluie, pe durate relativ limitate de timp, implicarea a zeci de pisari, cei mai mulți logofeți, care figurează și ca martori, originari din localitatea și județul în cauză, dar și din alte ținuturi, precum și preoți, dascăli, căpitani¹⁹, etc.

Este vremea în care de altfel se fac știuți scriitorii de acte veniți și din alte medii, căci anume ca acela al dascălului Toma Făgărășanul²⁰ (1681) sau Temeli, fiul popii Pana din Ianina — Grecia (1719), alcătuitori de zapise pentru Brăgărești și Poiana-Săcuienilor²¹, se înscriu într-o categorie de pisari atestați și ei în mai bună măsură acum. Faptul este explicabil ținând seama pe de o parte de intensificarea raporturilor dintre țările române, iar pe de alta de existența domniilor fanariote. O ascendență în zona sud-dunăreană a avut și Chera Bojescu logofătul, ostenitor, pe la 1700, la ctitoria lui Mihai Cantacuzino, de la Titireciu — Ocelele Mari, urbe în care fiul Cherei, ce-și zicea „Literati”, semna nu întâmplător și ca „Iazigi Efendi” — adică „domnul

¹⁶ Pentru el vezi mai ales I. Ionașcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu și paternitatea cronicii „Istoria Țării Românești”*, în „Analele Universității București”, seria Științelor sociale-Istorie, V (1956), p. 261—297 și, de asemenea, *Istoria Țării Românești, 1290—1690. Lctopiscul cantacuzinesc*, ed. critică de Constant Grecescu și Dan Simionescu, București, 1960, p. XVI și urm. Vezi în legătură cu unele din moșiile sale în satul de baștină Săcșori — Ilfov și zăpisul din 29 aprilie 1652, scris de Leca logofătul, în care apar ca martori alți șapte logofeți. (Arh. St. Buc., colecția Manuscrise nr. 1414, nr. 24, 32). Vezi de asemenea, I. Ionașcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu...*, p. 281.

¹⁷ Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 1414, nr. 1, 3.

¹⁸ Ibidem, fond Mitropolia Țării Românești, LXXXV/1.

¹⁹ Îi vom aminti mai ales pe unii dintre scriitorii de acte din Vernești, și anume pe Balea logofătul (1661), popa Hrizea (1674), Jipa (1680), Radu (1656—1661), Mihai logofătul (1680—1694), Stanciu Cirlova logofătul (1682—1698) ș.a. (Ibidem, fond Episcopia Buzăului, CXXVII/73; CXLVII/120, 121, 123, 128). Vezi și I. Ionașcu, *Un fost meșch al Panichomonului, Șchitul Grăjdana — Buzău*, București, 1936, p. 18—19, 23, 28—29 (doc. nr. 32, 33, 40, 46, 47, 50).

²⁰ Arh. St. Buc., colecția Otetelișanu, II/77—81.

²¹ Ibidem, colecția Manuscrise nr. 454, f. 131.

logofăt", după cum apare menționat la lăcașul de la Teica, ridicat de el la 1726²².

Opțiunile pentru învățămînt, pentru scris, se vor lărgi vizibil pe tot mai întinse coordonate spațiale. De aceea și un Costantin sădăcarul, fiul popii Ioaniche (Nicăi) din Mogoșoaia, putea să copieze la 1753, *Divanul* lui Dimitrie Cantemir, iar la 1758, un *Cronograf*, manuscrite însumînd peste 650 file²³.

Nu ne mai poate surprinde nici împrejurarea că la ctitoria boierilor Rudeni, din Ruda-Argeșului, din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale veacului al XIX-lea, între numeroasele înscrispții sgrafitate, constituind o adevărată cronică murală, figurează, alături de numele mai multor grămăticici și logofeți²⁴, chiar și unele „relații” asupra „procesului de învățămînt”. Căci, ce semnificație ar mai putea avea formulările „Tudorî! sărace copile, ce-o să te mai dau de părû; leat 7284” (1775—1776) sau „Sărace Udrea, ce-o să te mai dau de părû”, un Udrea grămătic fiind amintit aici de alte înscrispții, la 1775—1776 și apoi²⁵. Mărturii despre grămăticici și logofeți pot fi întîlnite și la mănăstirile Brădet-Argeș²⁶, Strehaia — Mehedinți²⁷ și multe alte lăcașuri.

Din însemnările logofeților păstrate la edificiile de cult se fac simțite uneori reflecțiile lor asupra vieții, a unor realități din peisajul social al timpului. Un adevărat semnal de avertizare pentru posteritate răzbate spre pildă dintr-o înscrispție sgrafitată în 1768 septembrie 19, în pridvorul bisericii Mănăstirii Polovragi, de Sandu (?) logofătul, care releva: „Fiilor! mai bine este a lăcui în pustie cu lei și cu pardoș, decît cu mueril(e) cel(e) văruiute”²⁸.

O lapidară apreciere a nimicniciei existenței, descurajantă prin conceptul ei filosofic, era înscrisă pe lespedea tombală a fostului mare logofăt al credinței. Ștefan Bibescu, aflată la biserica Golumbelu-Fărcaș, județul Dolj, datînd din 1844 martie 20, relevînd că: „Toate-n lumē trecătoare, toate sînt amăgitoare, / Toate sînt înșălăciune, toate praf și putrejune, / Toate trec, toate se strică, toate pier ca o nălucă, / Oameni, lucruri și zidiri, ca cînd n-ar fi nicăieri, / Precum însumi am văzut, în viața ce am avut, / De ani 69 trecut, de cînd maica m-au născut, / Pină cînd am răposat și aici m-au îngropat, /

²² Tit. Simendrea, *Mănăstirea Tîlireciu*, în „Glasul bisericii”, XXII (1963), nr. 5—6, p. 468; I. Donat, *Cîteva rectificări cu privire la niște biserici din jud. Vîlcea*, în „Arhivele Olteniei”, XI (1932), p. 394. Pentru Mihalcea Literati vezi și cele observate de Al. Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII 1700—1821*. Studii și texte, București, 1968, p. 129.

²³ G. Ștrempel, *op. cit.*, vol. I, p. 37, 38, 303.

²⁴ *Inscrispții medievale și din epoca modernă a României (sec. XIV—1848)*. Județul istoric Argeș (lucrări în manuscris la Institutul de istorie „N. Iorga”, pregătite de C. Bălan), fondul Ruda.

²⁵ Relevăm astfel numele lui Ion logofătul și ale grămăticilor Gheorghe, Iordache, Pătru, Petrache, fiul lui Ion mazilul din Ruda — la 1797, al lui Radu, fiul popii Mihail — la 1796—1797. (*Ibidem*).

²⁶ Apeștii din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea și apoi, cum au fost Radu grămăticul și logofătul, Vasile grămăticul, logofătul Dumitru, Ioan dascălul din Costești, (*Ibidem*).

²⁷ Aceștia s-au iscălit în cuprînsul lăcașului, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, astfel: Constandin și Stan grămăticici, logofeții Drăghici, Dumitru, Gheorghe, Ion, Mihai, Tănăse. Vezi *Inscrispții medievale și din epoca modernă a României (sec. XIV—1848)*. *Județele istorice Dolj, Gorj și Mehedinți* (lucrări în manuscris la Institutul de istorie „N. Iorga”, pregătite de C. Bălan și H. Chircă, cu referințe bibliografice culese de membrii Colectivului de înscrispții, cu deosebire de Olimpia Diaconescu). Vezi și cele relevate de Al. Elian în „Introducere la *Inscrispțiile medievale ale României*, vol. I, Orașul București, București, 1965.

²⁸ *Inscrispții... județul Gorj*, fond Polovragi.

Ca să mă fac tot pământ, din care am fost și sint, / Lăsînd slujba și avuții, prietini și dulci copii, / Pe soția mea iubită, pentru mine amărită”²⁹.

Izvoarele lapidare ne dezvăluie însă și împrejurimile morții năpraznice a unor logofeți, dacă avem în vedere cele înscrise pe o cruce de piatră de la Tîrgu-Jiu, ridicată la 1821, de Constantin Pojogeanu, și el logofăt, în amintirea tatălui său Matei Pojogeanu, ucis de turci în via lui din Dealul Tîrgului³⁰.

Prestigiul acestei categorii de dregători, aparținînd în parte boiernașilor de țară, Olănești, Slăvitești, Frumușeni, Pleșoieni, Lăcusteni, Drăgoiești ș. a., este evidențiat și de participarea lor la acte de citorie sau de susținere a unor lăcașuri, unde le sînt înfățișate și chipurile³¹, inscripțiile relevînd cîteodată chiar și pe logofeții din casă, vechili ai curților boierești, cum era la 1822 „Logofătu Iionu Moldovean, ostenitoru curții „boierilor Bengești”³², de la Călugăreasa-Prigoria, județul Gorj ș. a.

Considerațiile de ordin general privind procesul ridicării și afirmării slujitorilor condeiului pe durate mai lungi, în special a logofeților, relevă cu limpezime faptul că, de-a lungul timpului, dincolo de opțiunile, înclinațiile și vocația pentru scris, activitatea acestora s-a desfășurat în tot mai mare măsură sub impactul comenzilor sociale, în condițiile modelărilor pe care le-a cunoscut lumea medievală românească în drumul ei spre modernitate,

R É S U M É

Dans les premiers siècles après la fondation de la Valachie, ceux qui écrivaint les actes travaillaient surtout dans les chancelleries des Princes, mais, vers le milieu du XVIIeme siècle ils devient moins nombreux que les „écrivains” qui rédigaient des actes

²⁹ *Ibidem*, județul Dolj, fond Golumbelu.

³⁰ *Ibidem*, județul Gorj, fond Tîrgu Jiu.

³¹ Spre exemplu, la biserica din Olănești, județul Vlcea (D. Bălașa, *Oameni și fapte din istoria localității Olănești*, în „Buridava”, IV, 1982, p. 108); la biserica din Slăvitești, județul Vlcea, din așezarea de obârșie a logofătului Ioan Slăvitescu (Virgil Drăghiceanu, *Comunicări. Biserica Slăvitești — Vlcea*, în „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice”, XXIV, 1931, p. 92); la biserica din Braniște, Daneți, județul Dolj (*Inscripții... județul Dolj*); la biserica din Jirov-Corcova, județul Mehedinți (Radu Crețeanu, *Biserici de sud de pe Valea Motrului*, în „Mitropolia Olteniei”, IX, 1957, nr. 5—6, p. 340); la biserica din Lelești, județul Gorj (A. Pănoiu, *Pictura votivă din nordul Olteniei, secolul XIX*, București, 1968, pl. 49); la biserica Sfinții Împărați din Romanesti — Tîrgu Jiu (Vasile Cărăbiș, *Pisanii bisericesti din județul Gorj între anii 1703—1887*, în „Mitropolia Olteniei”, XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 261, nota 30) și multe altele. Trebuie avut însă în vedere și faptul că acordarea de către domnie, mai ales din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, a unor dregătorii la categorii mai largi de locuitori, în schimbul plății către Visterie a sumelor fixate pentru aceasta, a condus la creșterea și în rîndurile țărănimii înstărite a numărului postelnicilor, dar și al altor categorii de bresle fiscale, împrejurări în care sporește și numărul cetașilor aparținînd breslei logofeților. Vezi V. Mihordea, *Politica lui Nicolae Mavrogheni față de țărănimie*, în „Studii. Revistă de istorie”, XVI (1965), nr. 6, p. 1325—1350 (mai ales p. 1336). Vezi de asemenea V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. II, București, 1892, p. 31—32.

³² A. Pănoiu, *op. cit.*, p. 20. Menționăm spre pildă că la biserica din Ciocadia-Bengești, județul Gorj, printre cei pomeniți la 4 noiembrie 1811, figurează și „logofătu Ioan logofătu din casă”. (*Inscripții... județul Gorj*, fond Ciocadia); la Schitul Crasna, județul Gorj, refăcut la 1798—1799, figurează și Dumitru Cernăzanu, „logofătul meu” cum arăta noul ctitor, marele clucer Mihai Crăsnaru. (Al. Ștefulescu, *Schitul Crasna*, București, 1910, p. 50).

dans toutes les régions du pays. Ça c'était la conséquence du développement économique et de l'évolution culturelle. L'auteur, qui a analysé plusieurs catégories des documents, a identifié des nombreux tels „écrivains”.

PRÉCIS

During the first centuries after Wallachia's foundation, those who wrote the documents worked mainly in the Prince's chancellery, but, towards the middle of the 17th century they were less numerous than the "act-writers" spread all over the country; this was the consequence of the economic development and cultural evolution. The author of this article analyses the information given by many categories of documents and succeeds in identifying an important number of such "act-writers".